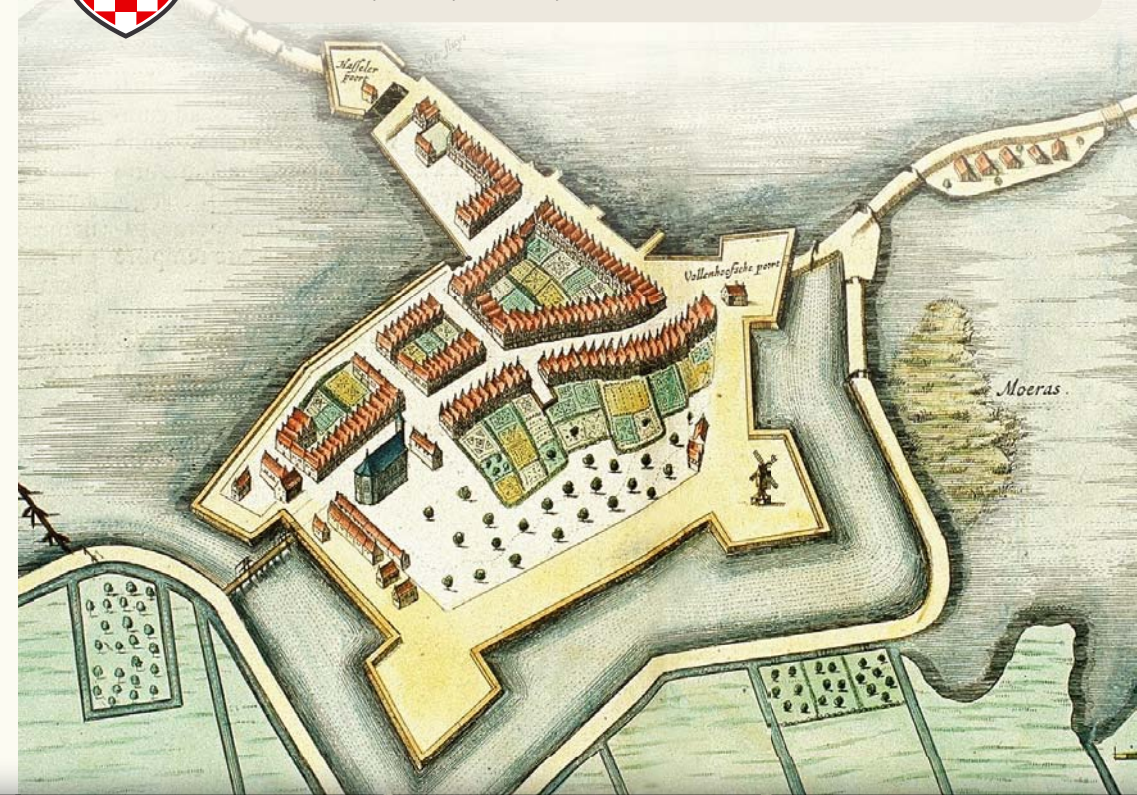

SLUZIGER KRONIEK

JAARGANG NR. 26 | NUMMER 77 | SEPTEMBER 2016

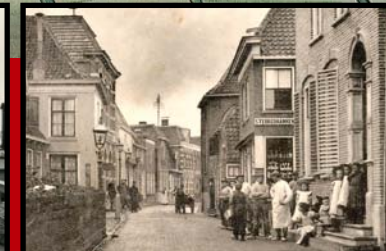

Tijdschrift van de Historische Vereniging Zwartsluis over de geschiedenis van Zwartsluis, Baarlo, De Velde, Zwartewaterklooster en Zandbelt en Schutsloot

De historische vereniging Zwartsluis, opgericht in 1990, streeft ernaar het historisch waardebef en de kennis over het erfgoed van Zwartsluis te bevorderen in allerlei vormen, onder haar leden en andere geïnteresseerden.

Vormgeving en opmaak:
Rudi Dekker | Grafische Vormgeving, Zwartsluis
www.rudidekker.nl

www.historiezwartsluis.nl

Inhoud

2 **Van de voorzitter**
Martin Schuite

3 **Mededelingen**

4 **Sluzigers**
Alle Elbers

10 **Het raadsel van de zilveren tabaksdoos**
Deel 2: Toeval
Doortje Stam

16 **Middenposter**

18 **Het ABC van Zwartsluis**

20 **Levend verleden!**
A. Tulp

Zwartsluis, gezien van Gerswinde 29 Juni.

Van de Voorzitter

Terwijl ik dit schrijf is het eind juli, vakantietijd dus, en een prima gelegenheid, om u alvast te informeren over een aantal zaken betreffende het nieuwe verenigings-seizoen.

Allereerst is er nieuws over ons verenigingsorgaan de Sluziger Kroniek. In de jaarvergadering van april j.l., is er afscheid genomen van eindredacteur en secretaris Harm Pluim en ontstond er dus een vacature voor een nieuwe eindredacteur. Tot ons genoegen kunnen wij u thans mededelen, dat wij in de persoon van Geert Doosje, iemand hebben gevonden welke bereid is, om deze functie op zich te nemen. Geert heeft het zakenleven grotendeels achter zich gelaten en gaat de een deel van zijn kostbare vrije tijd inzetten voor onze kroniek. Wij wensen hem daarbij alle mogelijke succes en inspiratie.

Voor wat de invulling van de verenigingsavonden voor het komende seizoen betreft zijn we aardig op weg. De eerste bijeenkomst in het nieuwe seizoen zal worden gehouden op woensdag 28 september a.s., de heer Jouk Huisman uit onze buurgemeente Staphorst, zal ons meenemen op een wandeling door deze gemeente en ons informeren over de zeden en gebruiken welke nog altijd op Staphorst worden gerespecteerd. Een avond die u zeker niet mag missen.

De tweede ledenavond van het seizoen staat gepland voor 18 januari 2017. Voor deze avond is de heer Jos Mooijweer van de IJsselacademie uitgenodigd. De heer Mooijweer is een kenner bij uitstek van Noord West Overijssel en hij zal ons ongetwijfeld weten te boeien met zijn verhalen. Het onderwerp van zijn lezing blijft nog even een verrassing. Onze jaarvergadering hopen wij te houden op 12 april 2017. Voor deze avond hebben wij nog geen definitieve invulling, maar hebben wel reeds een paar contacten uitstaan. Zodra e.e.a. definitief is zullen wij u nader informeren.

Afgelopen seizoen zijn wij een tweetal avonden bezig geweest met stamboom onderzoek. Gezien de reacties, is het is het zeer wel mogelijk, dat deze avonden in het komende seizoen een vervolg krijgen. Wij houden u op de hoogte.

Verderop in deze kroniek staat een oproep om eens te komen assisteren bij diverse activiteiten. Uw bijdrage in welke vorm dan ook is zeer welkom. Graag wens ik u een boeiend en onderhoudend verenigingsseizoen.

*Martin Schuite
voorzitter a.i.*

Mededelingen

MijnStadMijnDorp.nl: historisch platform van Overijssel

Op het digitale platform www.mijnstadmijndorp.nl staan duizenden historische foto's van allerlei plaatsen en gebeurtenissen in Overijssel. Het platform is een initiatief van het Historisch Centrum Overijssel (HCO) en wordt gedragen door verschillende lokale historische verenigingen en cultuurhistorische instellingen uit de hele provincie. Een heel aantal historische verenigingen en het HCO heeft haar fotocollectie op MijnStadMijnDorp geplaatst, waardoor er in meer dan tweehonderdduizend historische afbeeldingen rondgesnuffeld kan worden. Naast het historische beeldmateriaal staan op MijnStadMijnDorp.nl regelmatig interessante verhalen over vroeger en vindt u er nieuws & evenementen met een historische achtergrond.

Onze Historische Vereniging heeft ook een plaatsje op MijnStadMijnDorp. Om gemakkelijk op onze pagina te komen verwijzen we naar onze eigen site www.historiezwartsluis.nl. In het menu staat een link naar MijnStadMijnDorp. We gaan hierop in de nabije toekomst artikelen plaatsen uit oudere Sluziger Kronieken. We zijn niet van plan om ons digitale fotoarchief daarop te plaatsen; misschien bepaalde foto's wel. Zijn er leden die ons hiermee willen helpen, mee willen denken, meld u zich dan bij een ons. info@historiezwartsluis.nl.

Familie Martinus schenkt twee schilderijen, vervaardigd door vader Klaas

Harjo Martinus, de (oud-Sluziger) kunstschilder, overhandigde ons dit voorjaar twee grote schilderijen van zijn vader Klaas.

Harjo vertelt: "Als kind herinner ik mijn vader niet dat hij aan het schilderen was.

*Ger. Kerk Zwartsluis door
Klaas Martinus, 50x70 cm
olieverf op linnen, 1986*

*Singelgracht Zwartsluis door
Klaas Martinus, 72x48 cm
olieverf op paneel, ongeveer 1975*

Alleen 'toverde' hij weleens allerhande bootjes op papier. Dat mijn vader, een beetje in het geniep, mooie plaatjes schilderde en het ook nog aardig kon, nee; eigenlijk wist dat niemand. Wel vond ik eens, verstoofd op zolder, een antiek kistje met half verbruikte tubetjes olieverf.

Alsof hij aarzelend een jeugdzonde oppakte verscheen hij voor mij met een schilderij van de gereformeerde kerk. Door lof gestimuleerd schilderde vader Klaas voor de hele familie Horzelenberg (moederskant) het schilderij. In geheimzinnige stilte schilderde hij in 1986 de nu aan de historische vereniging geschonken schilderijen."

Tot vreugde van de jongere familie schilderde hij op latere leeftijd divers ander werk. Het was een laatbloeier zogezegd. Harjo schenkt deze schilderijen als postuum eerbewijs aan vader Klaas.

De schilderijen (50x70cm) hangen op een mooie plaats in de vergaderruimte (1e etage) van Sluuspoort.

- Jan Kisjes uit Woudenberg stuurde ons foto's van slagerij en familie Albert Kisjes uit het Buitenkwartier. Daarbij meldde hij dat er vroeger veel meer nering en negotie was dan dat er destijds in de artikelenserie van Dirk Driessen opgesomd werden. Er worden door Kisjes ongeveer honderd neringdoenden genoemd in het Buitenkwartier.

- We zijn op zoek naar mensen die voor ons een interview willen afnemen. Te denken valt aan het interviewen van bv. mensen die wat kunnen vertellen over de geschiedenis van bestaande of gewezen Sluziger bedrijven of verenigingen. Zijn er onder ons die dit kunnen en willen oppakken zodat het als artikel geplaatst kan worden in onze Kroniek?

- Op onze site hebben we de inventaris van ons archief geplaatst, onder het menu-item DOCUMENTEN.

"Leden helpen leden".

Er zijn wellicht leden die op zoek zijn naar iets, iets te vragen hebben, iets aan te bieden hebben. Misschien zichzelf willen aanbieden om wat te kunnen betekenen voor de vereniging. Of ideeën hebben, bv voor onze reguliere ledenbijeenkomsten (onderwerp, lezing). Vragen die bij het lezen van dit stukje tekst bij de lezer naar boven komen. Misschien kunnen wij helpen, wellicht andere leden die de kennis hebben, om een vraag te beantwoorden. Dit alles natuurlijk wel met een historische achtergrond. De lijntjes zijn tegenwoordig kort en de drempeltjes laag: u kunt uw vragen, c.q. inbreng, richten aan info@historiezwartsluis.nl.

Overigens krijgen we op dit mailadres regelmatig vragen uit het land en daarbuiten, echter eigenlijk nooit van leden van onze vereniging. Het hoeft geen terugkerend rubriekje te worden; we moeten maar even afwachten of er animo is.

- Henk Dekker (Kiekendiefstraat) is al ruim twee jaar bezig met het scannen/digitaliseren van de plakboeken waarin krantenknipsels vanaf 1974. Het zijn zo'n vier boeken per jaar, dus reken maar dat dat een karwei is, maar het einde komt in zicht. De koppen van de knipsels zijn in het bestand gezet, dus is het gemakkelijk zoeken naar een onderwerp of artikel dat eertijds in de krant stond.

- We zijn bezig met het scannen/fotograferen van het Zwartsluizer Reklameblad ("t Blagie"). Het is uitgegeven vanaf 1951.

- We zijn bezig om emailadressen aan onze ledenlijst te koppelen. We verzoeken dan ook om uw mailadres aan ons door te geven.

Ingebrachte documenten en foto's:

R. v.d. Woude, Julianastraat: Plattegronden begraafplaats

J. Schraa, De Lijnbaan: diverse foto's digitaal

J. v.d. Wetering, Groningen: diverse dia's digitaal

M. Strating: Diverse foto's digitaal; vroegere bakkers

G.H. Varwijk, Dedemsvaart: div. foto's molen Varwijk; boek Molens in Overijssel

Geref. Kerk Vrijgemaakt: diverse oude rekeningen

T. Kolkman: boek Overijssel in kleur

Fam. Bruintjes: drie fotolijsten met afbeelding ansichtkaarten Zwartsluis

T. Troost, Nieuwesluis: asbakje (relatiegeschenk) Van Goor & Spiekman

J. Pierik, Groot Lageland: (digitaal) familiefoto's en foto's Groot Lageland.

Sluzigers

Begin dit jaar heb ik deelgenomen aan een tweetal workshops over genealogie die door de Historische Vereniging zijn georganiseerd. Het was leuk om kennis en ervaring te delen met anderen die ook met het 'stamboomvirus' zijn besmet. Hoe ik dat virus zelf heb opgelopen? Ik wilde wat meer te weten komen over het schildersbedrijf Elbers en meer in het bijzonder over de vlaggenschilders van het bedrijf. En dan begint een zoektocht, waarbij elk antwoord weer nieuwe vragen oproept. En zo kom je op een punt waarbij je meer dan 200 jaar geschiedenis van je familie in beeld hebt maar geen serieuze aanknopingspunten meer om de stamreeks verder uit te breiden. Op dat punt aangeland is de vraag: hoe verder?

Voor mijn onderzoek heb ik dankbaar en veelvuldig gebruik kunnen maken van de bewerking van Sluziger doop- en trouwboeken door Herman de Bruin en Harry Huls. Ik heb de verschillende databases samengevoegd in één bestand. En daarmee heb ik voor mijzelf een nieuwe uitdaging gecreëerd: een gezinsreconstructie van Zwartsluis van vóór de invoering van de Burgerlijke Stand (1811). Maar om dat te kunnen doen moet er wel heel wat gebeuren. Het beschikbare materiaal is niet consistent (namen zijn vaak op verschillende manier geschreven), onvolledig en er zitten fouten in (fouten in het bronbestand, typefouten, verkeerde interpretatie van de in het bronbestand vermelde naam, e.a.). Het is een proces van vele jaren om vanuit het beschikbare materiaal te komen tot een werkbaar bestand. Een proces dat is samen te vatten met de termen normaliseren, sorteren, analyseren, corrigeren, verifiëren, completeren.

Bij het analyseren wordt o.a. gekeken naar de vernoemingen (vaak volgens vaste regels) en naar doopgetuigen (vaak moeder, zuster of schoonzuster). Op die manier zijn veel gezins- en familierelaties teruggevonden, soms ook blijkt dat verschillende achternamen zijn terug te voeren op eenzelfde voorvader. Bijvoorbeeld: Flarte en Louwen. Het completeren gebeurt o.a. op basis van de overige bronnen die beschikbaar zijn. Voor Zwartsluis geldt de gelukkige omstandigheid dat er veel bronmateriaal beschikbaar is van voor de invoering van de Burgerlijke Stand: behalve trouw- en doopboeken ook de volkstelling van het Kwartier Vollenhove 1748 (waar Zwartsluis onderdeel van is), de volkstelling van 1795 (voor de Nieuwesluis en buitengebieden te vinden onder Hasselterkerspel) en ook de begrafenissen vanaf 1741. Van dat materiaal zijn transcripties beschikbaar, maar daar zitten nogal wat fouten in, met name in de transcripties van de

begraafboeken. Het is aan te raden om naast de transcripties altijd de oorspronkelijke bronnen te raadplegen. Dankzij het feit dat ik alle data in één bestand heb samengebracht kan ik de beschikbare informatie beter interpreteren. Bijvoorbeeld als in de begraafboeken staat dat op 13 november 1750 Lammigje van Klaas met de Gakkens is begraven (pro deo), dan kan dat alleen maar Lammigje Arriens Stroomberg zijn, gehuwd met Klaas Alberts, in de volkstelling van 1748 terug te vinden onder 2086: Lammigjen Arens, weduwe van Klaas Alberts.

Inmiddels bevat het bestand 15.000 records, met ca. 30.000 namen. Dit jaar hoop ik de verwerking van de begraafboeken en daarmee het bestand Sluzigers af te kunnen ronden.

Oude Sluzigers in de Nieuwesluis. Rechts achter deze Sluzigers is nu de ingang van de Turfoverslag

Uit de combinatie van bestanden met gegevens over doop, huwelijk en overlijden en de volkstellingen is meer af te lezen dan alleen (voor- en achter) namen en data.

Bijvoorbeeld de omvangrijke kindersterfte. Van veel gezinnen bereikte in de 18e eeuw maar een enkel kind de volwassen leeftijd en soms zelfs dat niet. Zoals bij chirurgijn Johan Filip Warneke (ca. 1725-1773). Hij krijgt uit twee huwelijken elf kinderen. Slechts één daarvan bereikt de volwassen leeftijd; dochter Roelofje (1762-1826).

Of informatie over soldaten die in de 17e eeuw gelegerd waren in de Fortresse, bijvoorbeeld Fleur, Busman, de Koen, de Lapper, Stok, e.a. Ze waren getrouwd, lieten hun kinderen hier dopen en vertrokken na enige tijd weer naar elders. Als je een soldaat als voorouder hebt is het dus vaak gissen naar de geboorteplaats van zijn kinderen. Zo kan ik niet de doopdatum en -plaats vinden van Laurens Elbers, zoon van (toen nog) soldaat Hendrik Elbers.

In de volkstelling van 1795 staat het beroep van de Sluzigers vermeld. Bijna een kwart van de hoofden van huishoudens is schipper. Ca. 10% is (scheeps) timmerman en aan de Nieuwesluis is bijna een derde van de beroepsbevolking sjouwerman. Dat heeft natuurlijk alles te maken met het belang van Zwartsluis toen op het gebied van de scheepvaart. En er waren een brouwer en bierdragers, dus Zwartsluis moet zijn eigen brouwerij hebben gehad. In de doopboeken worden alleen (maar niet consequent) de beroepen van de notabelen vermeld zoals burgemeesters, onderwijzers en dominees.

In de begraafboeken wordt soms melding gemaakt van de omstandigheden van een begrafenis. Bijvoorbeeld: op 7 november 1752 wordt Wilhelmus van Dashorst (1696-1752, de zoon Cornelis van Dashorst) begraven in de N(ieuwe) Kerk *"wegens de grootheid der kiste van omtrent 8 voet lengte en 3 voet breete is geset in no. 95 en 96"*. Een boom van een kerel blijktbaar.

Op 23 september 1789 wordt Fijgje Maalman (1734-1789) begraven, weduwe van Coert Jans Bosch (ovl. 1779). Zij is *"in haar eigen Huis moorddadig geworgt en vermoort door eenen Hendrik Struis (?) een Noord Hollander van geboorte, hebbende hier reeds 6 jaaren gewoont en heeft, na den anderen 's avonds gevat te zijn door de Burgers op de Kraaneweert, het Feit beleden, is naar Hasselt vervoert verder overtuigt en dus na Rechte bij Hasselt den 9 November levendig gehangen en zijn vrouw die hem behulpzaam in de huisbraak geweest was gegeeselt en gebrandmerkt en is gebleken dat zijn regte naam was Piet Schoorel"*.

Het zal ook niet verbazen dat in het waterrijke gebied van Zwartsluis meerdere personen door verdrinking om het leven kwamen. Bijvoorbeeld Jochem Geerts Steenbergens 16 april 1762 *"alhier in de Wae verdrongen heeft de wed. (uwe; Geesje Hendriks) dadelijk na Wanneperveen vervoerd en alhier het gewonen klokkegeluig bet.(aald)"*.

En zo zijn er wel meer leuke of minder leuke zaken op te diepen uit het materiaal.

Bijvoorbeeld de plaatsaanduidingen; je woont op Baarlo, aan de (Baarler) Stouwe, op of aan de Hoochte, in de Waede, aan de Nieuwesluijs, in of aan de

Schans, int Leegelant, int Bosch, op of in den Velde, op de (Sandt)Belt. Je komt van buiten, van binnen, van booven, van de Schutsloot, van het Land Vollenhove, enzovoort.

Maar het materiaal roept ook vragen op.

Wie of wat is Anna de Vrommer, is *vrommer* soms een vroedvrouw? Wat zijn *sammereuse luijden*?

Begravenissen vonden plaats in de Oude Kerk of de Nieuwe Kerk. Welke kerken worden daarmee bedoeld. Ik neem aan dat de Oude de kerk is in de Kerkstraat. Wordt met de Nieuwe Kerk misschien de uitbreiding van 1743 bedoeld? Wat zijn de Brakken (bijvoorbeeld: begraven 4-10-1741 *Willem uijt de Brakken* P.D.). Is Luite, Lute, Lutje soms een verbastering van Lucas? Wellicht een idee om voor deze en andere vragen vanuit de HVZ een digitaal platform op te zetten voor gevorderde en minder gevorderde stamboomonderzoekers?

Alle Elbers

Noot redactie:

Zijn er lezers van bovenstaande die bezig zijn met familiestamboomonderzoek en hierbij niet (meer) vooruit kunnen komen, (eigenlijk achteruit hè), dan hebben we een paar adressen voor u; zij helpen u graag voort.

Alle Elbers elbers.alle@hetnet.nl, Albert Kroes a.kroes01@home.nl. En natuurlijk info@historiezwartsluis.nl.

Op onze site staat veel informatie. Klik daarbij in het menu op GENEALOGIE.

Het raadsel van de zilveren tabaksdoos

Verhalenwedstrijd over een Sluziger daad van verzet, 200 jaar geleden, tegen Franse overheersing

(In de vorige Sluziger Kroniek is het verhaal geplaatst van Sjoerd Hoen. Het verhaal 'Toeval' is geschreven door Doortje Stam-Maandag uit Belt-Schutsloot. Voor de duidelijkheid ook nog weer het voorwoord.)

Op een zekere dag in november 1813, hangt Sluziger Jacob Broek, de Oranjevlag uit de toren van de kerk in Zwartsluis. In de diepte beneden hem zijn nog de Franse troepen gelegerd.

Op 15 november doet zeeman Barend Ponstijn hetzelfde bij de Nieuwe brug in Amsterdam. Het is een reactie op de geruchten dat er pogingen worden ondernomen om de Prins van Oranje naar Holland te halen. Een opgezweepte volksmassa bestormt vervolgens de Franse posten en slaat de boel kort en klein. Vijftig jaar later ontvangt Jacob Broek uit handen van het gemeentebestuur een zilveren tabaksdoos met inscriptie en worden optochten, een volksfeest en een herhaling van de heldendaad voor de inmiddels bejaarde Sluziger georganiseerd. Zie Sluziger Kroniek nr. 50.

Inscriptie tabaksdoos:

“De gemeente Zwartsluis aan Jacob Broek, ter herinnering aan het in nov. 1813 en 17 nov. 1863 uitsteken van de Oranje vlag van de toren”.

Wat gebeurde er op of rond 17 november 1813?

Was Jacob Broek op de hoogte van de daad van verzet van Barend Ponstijn en het volksoproer in Amsterdam?

Hoe reageerde de Franse bezetter op de daad van rebellie van Jacob Broek?

Hoe reageerde de Sluziger bevolking? Niemand die het weet.

Met het vertrek van de Fransen, verdwenen ook de archieven die uitsluitsel hadden kunnen geven.

Tijdens de expositie “Zwartsluis en 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden” in Sluispoort (2014), is gevraagd of iemand een verhaal wilde schrijven, met bovenstaande gegevens, over wat er volgens de schrijver gebeurd zou kunnen zijn in november 1813.

Toeval

Een schrijver is Jacob Broek nooit geworden. Maar zijn woorden hielpen bij het verzet en de opstand. Hij heeft zich niet, zoals hij graag wilde, met schrijven verder kunnen ontplooiën. Hij was nodig op de scheepswerf, trouwde met Jantje Lier en ze kregen kinderen. Maar de gedachten die gedichten vormden schreef hij op.

Geruchten gonsden. In Hoogeveen en Meppel waren een paar dagen geleden rellen uitgebroken. De Sluziger, Frits Veenders, zou er bij betrokken zijn geweest. Niemand wist het zeker. Hij was nog niet weer in het dorp gesignaleerd.

In Zwartsluis bleef het rustig; inwendig opstandig, mopperend maar gelaten, verdroegen de meeste dorpingen de Franse soldaten.

Het was die dag amper een paar graden boven nul. Natte sneeuw vermengde zich met regen. Een gure westenwind speelde met de uiteinden van Jacobs sjaal. Met de kraag hoog opgetrokken, handen diep in zijn jaszakken, liep hij over de Dijk.

Als een mantra gonsden de woorden van zijn bezorgde moeder in zijn hoofd: ‘Wees voorzichtig, Jacob.’

Ze had niet gevraagd waar hij naar toe ging.

Vellen papier in zijn zak knisperden toen hij er met zijn vingers overheen wreef. Halverwege kwam hij Piet Groen tegen. Piet mompelde een korte groet. Jacob knikte.

Als kind waren ze vrienden geweest. Maar de verschillende geloven vormden een te grote kloof. Toch bewonderde hij Piet. Piet verzette zich openlijk tegen de overheersing; hij gebruikte regelmatig zijn vuisten, stookte dorpingen

op tegen de Fransen en had al meerdere keren in de kleine gevangenis - 'Prison' genoemd in de volksmond - gevangen gezeten.

Op de hoek Schoolstraat- Pelikaansteeg bleef Jacob staan en veegde regen- druppels van zijn gezicht. Halverwege de straat stonden kanonnen, pontificaal en dreigend opgesteld.

Quasi rustig, maar inwendig bang ging Jacob verder, paardenstront behoed- zaam ontwijkend. In de Pottenbakkersstraat liepen een paar Franse soldaten heen en weer. Ze keken even in zijn richting maar negeerden hem verder. Een schaduw achter hem merkte hij niet op.

De zware deur ging knerpend open en knerpende weer dicht. Gespannen bleef Jacob even wachten. Sloop toen de trap op, maar het was alsof met elke tree die hij hoger ging zijn benen zwaarder voelden. Bovengekomen ontdeed hij zich van sjaal en jas, pakte de vellen papier uit zijn jaszak en legde deze op het bankje. Ook een brief.

'Diep inademen, rustig uitademen,' mompelde hij en vouwde de brief open, de brief waarvan hij de woorden inmiddels uit zijn hoofd kende.

Wat een geluk dat hij vanmorgen eerder uit huis was uitgegaan en de jongen bij de werf had zien staan. Deze was naar hem toegelopen en had hem de brief in handen gedrukt.

Jacobs strak gespannen gezicht ontspande. Een glimlach verscheen toen hij aan de ruwe bonkige handen van de schrijver dacht en zijn ogen gleden over het sierlijke, enigszins slordige handschrift.

Amsterdam, 15 november 1813

Waarde vriend,

Jacob, ik hoop vurig dat jij deze brief in handen krijgt. De scheepsjongen aan wie ik dit mee geef is volgens mij betrouwbaar. Hij zweert jou te kennen. Ik heb hem bovendien goed aan het verstand gebracht wat de gevolgen zullen zijn als deze brief in verkeerde handen terecht komt. Toevallig dat juist hij, vanavond, met het beurtschip van Amsterdam naar Zwartsluis terugvaart en ik je daardoor zo snel kan bereiken. Ik verontschuldig mij, voor mijn in de haast geschreven, slordige handschrift.

Het leven bestaat uit louter toeval en heeft ons zo op elanders pad gebracht. Wij die dezelfde gedachten over verzet hebben.

Ik heb het vandaag gedaan. Daar waar wij het zo uitvoerig overgehadt hebben. Wekenlang heb ik de vlag, die ik jou op de boot getoond heb, onder

mijn trui gedragen. Vanmiddag, toen de klok van de Oudekerkstoren zijn drie slagen sloeg, heb ik mijn jas en vest uitgedaan, de Oranje vlag tevoorschijn gehaald en geholpen door mijn vier betrouwbare maten gepland aan een streng op de Nieuwe Brug. Als deze brief je op tijd bereikt, Jacob, dan is het jouw beurt.

Schrik niet van de wisselwerking. Ze kunnen heftig zijn. In Amsterdam is hierdoor veel geweld ontstaan. Maar het was het waard. Doe wat je doen moet!

*Met toegenegen hoogachting,
Barend Ponstijn*

Het was Barend dus gelukt, nu hij nog. Hun vurige gesprekken die ze gevoerd hadden tijdens hun toevallige ontmoeting over onderdrukking en allerlei vormen van verzet, kwamen weer boven.

'Diep inademen, rustig uitademen,' mompelde Jacob nog een keer en hij pakte een van de stokken die onder de bank lagen. Met zwierige strikken knoopte hij een Oranje vlag aan de stok vast. Het moment was daar. Doelbewust zette Jacob zijn knie op de rand en opende het luik.

*'Vrij zijn, vrij zijn
weg met die Fransen
wij hebben hier niet voor gekozen.*

*Wij willen zelf vrijwillig beslissen
niet meer hoeven gissen
wanneer, o wanneer.*

*Wij willen de Prins van Oranje terug
en vlug!*

*De vlag in top, Oranje boven
laten wij bidden en hier in geloven,'* galmden zijn woorden door de Kerkstraat en wapperde er uitdagend aan de toren van de Nederduitsch Gereformeerde kerk een Oranje vlag. Vellen papier met Jacobs zelf geschreven gedicht dwarrelden naar beneden.

'Dat had ik niet achter jou gezocht!'

Geschrokken keek Jacob om en zag een grijnzende Piet Groen, op kousen-voeten, met de klompen in beide handen, achter hem staan. Buiten klonk gejuich. Binnen dreunden dreigende voetstappen. In een reflex zag

hij hoe Piet zich snel omdraaide en uithaalde met zijn vuist. In zijn val, nam een soldaat die bovenaan de trap stond, de soldaat achter hem mee naar beneden. 'Jacob kom!' riep Piet.

Met de natte jas over zijn arm rende Jacob Piet achterna de trap af. Stapte over twee 'Au nom de Dieu' kermende soldaten heen.

'Wat Au nom de Dieu!' herhaalde Piet, 'laten we het op zijn Sluuzigers zeggen; nondeju,' en gaf ze een schop na.

Buiten gekomen overzag Jacob als in trance wat zich in de Kerkstraat afspeelde. Vechtende Sluuzigers versus een handvol Franse soldaten.

De wisselwerking die Barend voorspeld had?

Vijftig jaar later

Het was alsof met elke tree die hij hoger ging zijn benen zwaarder voelden. Bovengekomen ontdeed hij zich van zijn sjaal en jas. Iedereen wist wat hij zou gaan doen. En hij wist, het was een eer.

'Diep inademen, rustig uitademen,' mompelde hij terwijl hij vellen papier op het bankje legde.

Zijn handen beefden toen hij een pakje onder zijn trui vandaan haalde en uitvouwde. De stok lag voor hem klaar en met zwierige strikken knoopte hij de Oranje vlag eraan vast. Moeizaam zette hij zijn knie op de rand en opende het luik.

De tabaksdoos met inscriptie

*'Wij zijn vrij, wij zijn vrij
vijftig jaren lang
niet meer bang.*

*Vrijwillig beslissen
nimmer meer te gissen
wanneer, o wanneer.*

*De derde Willem van Oranje regeert
is wel beleerd.*

*De Heer is zijn Herder
zo gaan wij verder.*

Dankbaar geloven.

Oranje boven!

De vlag weer in top,' riep hij zo luid als hij kon.

En weer wapperde er aan de toren van Nederduitsch Gereformeerde kerk de Oranje vlag en dwarrelden vellen papier met Jacobs zelf geschreven vrijheids-gedicht naar beneden. Het vijftigjarig bevrijdingsfeest kon beginnen.

'Dat je het nog durfde,' zei een stem achter hem. Piet Groen, zwaar leunend op zijn wandelstok; gekleed in een rafelige jas, versleten broek en gehavende schoenen aan zijn voeten, keek hem bedachtzaam aan. 'Maar wat je gedaan hebt, dat was een echte heldendaad. Jij had lef. Dat had ik toen niet achter je gezocht. Ik heb gehoord dat je hiervoor iets speciaals hebt gekregen.' Jacob knikte en liet de zilveren tabaksdoos met inscriptie zien.

**DE GEMEENTE ZWARTSLUIS AAN JACOB BROEK
TER HERINNERING AAN HET IN NOV. 1813 EN 17 NOV. 1863
UITSTEKEN VAN DE ORANJE VLAG VAN DEN TOREN**

'En jij?' vroeg Jacob. "Heb jij ook iets gekregen?"

'Ja, één mud aardappelen, twee Nederlandse ponden spek en één gulden. Omdat ik toen, en ook later, veel voor het Vaderland gedaan heb.'

Doortje Stam

Per toeval aan het licht gekomen. Op feiten geschreven. Met fantasie aangevuld.

Luchtfoto uit 1951 | © copyright Aviodrome, Lelystad

Omstreeks de eeuwwisseling verscheen een gedicht:

Het

van Zwartsluis

D is de Dijk, die men goed onderhoud

Zwartsluis is gelegen op en langs een dijk. Deze volgt de kustlijn van de voormalige Zuiderzee om daarna via de Noordiger- en Hasselterdijk de loop van het Zwartewater te volgen. De bouw ervan heeft vele eeuwen geleden plaats gevonden en het onderhoud vergde veel van de bewoners, vooral als er een hevige noordwesterstorm had gewoed.

De Hasselterdijk lag bovendien erg ongunstig op de windrichting. Daarom was de buitenzijde bekleed. Soms stond het water van "dijk tot dijk".

"De Diek", in onvervalst Sluzigers, was vanouds ook het centrum van ons dorp. In het spraakgebruik doelde men op het gedeelte dat zich uitstrekte van de Kolksluis-brug tot aan wat nu hotel Roskam is (links op de foto). Op de foto is duidelijk te zien dat er ter versterking ook nog een waterkeringsmuur was gemetseld. De opening hierin gaf toegang tot de steiger waar de schepen aanmeerden van hun vaak verre reizen. Hier op "De Diek" eindigde ook de rit van de diligence uit Groningen, van daar de naam "Hotel de stad Groningen". Er was ook een café "De Groninger Toren" geheten. Bij deze percelen bevonden zich ook stallingen voor de paarden. Vanaf dit punt ging men, al of niet, na een overnachting-scheep. Uit overlevering weten we dat de Hernhutters-zendingen uit Duitsland via Vecht en Zwartewater alhier aankwamen en overstapten op een groter schip, dat hen naar Westindië bracht.

Bomen gaven een aangename sfeer aan deze straat, waarop ook de "Biestermarkt" en de "Sluziger Karmse" werd gehouden. Het is haast niet te geloven

dat al het lokale en doorgaande verkeer langs deze dijk en door de Kerkstraat zijn weg moest zoeken. Een handwijzer op het kruispunt geeft aan: Assen 54.9 km, Meppel 11.4 km. De straat op de foto heet officieel Stationsweg. Deze naam zal ontstaan zijn toen iets verderop, op de kruin van de dijk, het tramemplacement werd gebouwd ten behoeve van de lijn Zwolle-Blokszyl, later in gebruik genomen door vervoermaatschappij de N.W.H.

In de loop der jaren is de bebouwing en de bestrating van dit dorpsgedeelte steeds veranderd. Bij de reconstructie uitgevoerd in 1985 heeft men kans gezien iets van de sfeer uit vroeger tijden terug te roepen.

Voor de oudere plaatsgenoten noemen we de bewoners en de bestemming van de percelen op de foto. Van voor naar achter: bakkerij Krop (later bakker Joh. Leeuw), slager Th. Schraa (later slijterij Jansen), café/logement "De Groninger Toren" (later café Lassche, Jansen), kapper Witvoet (later Kiers), arts P. van Dalen (later groente en fruit H. Maandag), Thorbecke galanterieën (later rookartikelen Joh. Kiers), goud en zilver Van der Sluis, (later Albino Sierink, Albino/Centra Van Aperlo), slager J. Schoonewelle (later schoenhandel Ridderinkhof) en op de hoek bakker Woelderink (later groente en fruit J. Schraa, G. Brink).

De Stationsweg met duidelijk zichtbaar de waterkeringsmuur

Foto ± 1933: Christelijke Bewaarschool aan Het Singel. Achterin mevrouw Wytzes (hoofd) en de hulpen mej. Schaart en mej. Annie Soer (?)

Levend verleden!

Mijn ouders waren Hendrik Tulp¹ en Hendrikje Scheer². Ik had een oudere broer, Leendert³, en een oudere zuster, Marie⁴, en een jongere broer Thijs⁵. Wij woonden aan de Kolk⁶, aan Het Singel. Na mijn geboorte op 24 november 1928 waren bij de geboorteaangifte de getuigen de burens R. Buisman⁷ en Spiekman. De burgemeester was de heer G. Oprel en gemeentesecretaris was de heer D. de Koning. De heer R. Buisman woonde in een villa aan Het Singel, ongeveer 200 meter van ons vandaan. Naast onze tuin stond zijn garage! Hij was directeur van de Koffiestroopfabriek aan de Zomerdijk. Hij had oog voor middenstanders die tijdelijk financieel geholpen moesten worden. Ook mijn vader had tijdelijk hande­lsgeld nodig en kreeg een lening (10% rente). De heer Buisman subsidieerde het muziekcorps "Voorwaarts" en steunde andere verenigingen en instellingen. Bij feestelijkheden bracht het corps hem een serenade.

Het water van de Kolk was verraderlijk: tweemaal is een gedeelte van onze achtertuin door de werking van een wel in enkele minuten in de diepte

verdwenen. In ons pand was een verkoopruimte voor meubels, een werkplaats met grote baanderdeuren en een woongedeelte. Naar de dijk toe was een helling die door de jeugd in de wintertijd flink benut werd⁸. Ons huis was niet op de waterleiding aangesloten. In de werkplaats was een stenen waterput waarin het water van het dak opgevangen werd⁹. Verderop Het Singel woonden dominee P. de Feyter (10), koster Bouman en dan kwamen de Gereformeerde Kerk¹¹, de Bewaarschool¹², de Hervormde School (hoofd de heer Jongstra), de kwekerij van Greveling en de begraafplaats. Langs Het Singel was een gracht die verbinding had met de Kolk. Ik weet nog dat er geen verbinding was vanaf Het Singel, over de gracht, naar de Baanstraat/Schoolstraat. Een houten bruggetje werd omstreeks 1934 gemaakt. Langs de gracht was een gedeelte met gras begroeid. Tussen de weg en dat gedeelte stond een lange rij bomen.

Bovenaan de helling bij ons huis was de Stationsweg tot aan de haven. Aan de linkerkant woonden families Van den Berg, Modderman (kapper), Brest (een joodse manufacturer). Dan kwam de Zijlstrawinkel en op de hoek van de Stationsweg en de Kerkstraat een viszaak, en daarnaast woonde de fam. Ridderinkhof (schoenenwinkelier, met ook een ingang in de Kerkstraat), de Albinowinkel (beheerder was de heer Sierink. Hij is later verhuisd naar Hardenberg), fam. Kiers (kapper), fam. Maandag (groenteman), fam. Thijs Schra (slager). Naast slager Schra was een café: eigenaar onbekend en daarnaast woonde de heer Krop (bakker). Een eindje verderop woonde A. de Vries (notaris) en naast hem Piet van Veen (kruidenier).

In de Kerkstraat (links) woonden o.a. fam. V.d. Stouwe (de bakker); fam. Smit (garagebedrijf); fam. Van Loon (zoon Jan schreef stukjes in dialect in de "Sluziger"); Blei (slager); fam. De Jong (manu­facturier); fam. J.G. Esser (galanterieën, loodgieter); fam. Prins (handelaar in o.a. oude auto's en ijsverkoper); mevr. Wolters (dameshoeden). Dan kwam de Ned. Hervormde Kerk. Naast de kerk fam. Van der Velde (winkeltje); fam. Waninge (busbedrijf en verkoper van alcoholica); fam. Van der Vinne; fam. Kroeze (onderwijzer; een bibliotheek); fam. Schoonewelle (grondlegger van Museum Schoonewelle); ds. A. Zwaan. In de Kerkstraat, vanaf de Stationsweg, (aan de rechterkant): fam. Ridderinkhof; Leuntien van de Stouwe (snoepwinkel); fam. Loos (schilder); Jan de Goede, radio en elektrische apparaten, de heer De Groot (schipper); winkeltje van mevr. Smit, Postkantoor; fam. J. K. Kampherbeek (bakker); fam. Bosman (snoepwinkel); fam. Van Eerde (winkel allerlei spullen); Gemeentehuis, fam. Brogt (schoenenverkoper), fam. V.d. Woude. (Tussen het eind van de Kerkstraat en het begin van de Zomerdijk was tot eind 1800 een vaargeul tussen het Meppelerdiep en de Molengracht. Men noemde deze "Metselaarsgat").

Begin van de Zomerdijk (links): boerderij fam. Hazevoort; daarnaast fam. J. Tibben (gemeentearbeider). Begin van de Zomerdijk (rechts): groot pand van zuster De Borst; de Gereformeerde School; J. Meulink (wethouder Anti-revolutionaire partij); juffrouw G. Hoekstra (onderwijzeres); familie en bedrijf Bieze; Fabriek van Buisman (Koffiestroop GS = Gebrande suikerpoeder); scheepswerf Van Goor en Spiekman; scheepswerf Appelo. Vroeger zeiden de ouders tegen kinderen die niet hun best wilden doen: "Pas maar op, anders kom je op de scheepshelling terecht!" U ziet wel dat ik veel bewoners heb overgeslagen. Ik kan nog talloze families vermelden.

Een bijzonder mens was de heer Berthus Klomp (1888-1964), gehuwd met Femmigje Zandbergen (1893-1975). Het gezin woonde toentertijd in de Baansteeg. Hij was klompenmaker. Hij, communist, sprak met vuur over zijn politieke overtuiging. Hij was geen revolutionair! Mijn vader en hij debatteerden nogal eens met elkaar, maar ze respecteerden elkaar! Op de grafsteen van vader en moeder Klomp staat "Eerst komt het leven dan komt de strijd en komt de dood en alles weer kwijt".

In de crisisjaren (1929-1940) liep de verkoop van meubels sterk terug. Mijn vader huurde een grote handkar en ging allerlei huishoudelijke spullen verkopen van huis tot huis in Zwartsluis, Ambt Vollenhove en in Genemuiden. Dat was voor mijn vader een zware klus. Meerdere malen moesten mijn broer Leendert en zus Marie vader helpen duwen. Op een dag in 1939 kwam een zwager van mijn vader uit Dordrecht bij ons een dag logeren. Zijn vrouw was een zus van mijn moeder. Hij bood mijn vader een filiaal van hem aan in Dordrecht. Vader accepteerde dat aanbod en dus verhuisde in januari 1940 het gezin Tulp naar Dordrecht. Het huis was verkocht aan de gebroeders De Graaf. Vader werd verkoper van aardappelen, groente en fruit. Hij moest zijn raadslidchap in Zwartsluis opgeven.

Tot 1938 ging het politiek gezien in Zwartsluis hoofdzakelijk om twee kampen: de twee christelijke partijen enerzijds (de Anti-revolutionaire partij en de Christelijk Historische Unie) en anderzijds de socialisten. De Christelijke partijen hadden de meerderheid. Hun voorstellen werden altijd aangenomen. Een driemanschap: de heren Buit (architect, 1907-1987), Nekeman (fabrikant van matten) en Tulp (meubelmaker), nam deel aan de gemeenteraadsverkiezing in 1938 met een nieuwe partij. Heel Zwartsluis sprak over de nieuwe partij. De heer Buit had bepaalde denkbeelden over wat er in Zwartsluis moest gebeuren waardoor het bedrijfsleven en de middenstand beter gediend konden worden. Hij vond in zijn AR partij niet voldoende steun daarvoor en richtte toen een nieuwe partij op. Een ieder in Zwartsluis had wel een bepaalde

Foto ± 1935: deze foto is genomen op de speelplaats achter de christelijke school aan de Zomerdijk. Juffrouw Oostenbrink was de onderwijzeres

mening. De nieuwe partij (Gemeentebelangen ???) kreeg, tot ieders verbazing twee zetels. Bij stemmingen konden voortaan de stemmen van Buit en Tulp doorslaggevend zijn. Na zijn installatie als raadslid heeft mijn vader een grote rede gehouden. Die is afgedrukt in het "Nieuws- en advertentieblad voor Zwartsluis en Omstreken", uitgegeven door de fa. Boom in Meppel. Dit blad heeft bestaan van 1894-1986. Veel abonnees genoten van de wekelijkse verhaaltjes over Garriet Jan en Annegien, gefantaseerde figuren die een leventje hadden dat op de lachspieren van de lezers werkte. Mijn vader las ons de verhalen voor. De auteur was de journalist Havanha, pseudoniem voor Hendrik van Heerde (1905-1968), geboren in Ambt Vollenhove. In 1935 werd Van Heerde gemeentebestuurder in Zwartsluis.

Van de Bewaarschool aan Het Singel weet ik nog de namen Winie Breman; Bertha Sierink; Jacob Prins (zijn vader handelde in gebruikte auto's en had een ijszaak); Hennie van der Weide (zij woonde aan de Sportlaan en huwde later een middenstander in Hasselt). Het personeel bestond uit juffrouw Wijtzes (hoofd), juffrouw Schaart en Annie Soer.

Ik werd in april 1935 leerling van de Gereformeerde school aan de Zomerdijk (Hoofd: meester Henk Eikelboom, 1878-1942, gehuwd met Elisabeth Kinkhorst, 1883-1970). Een zoon van hen werd later Directeur van een chr. scholengemeenschap in Sleenwijk (Noord-Brabant). In de gevel van het schoolgebouw stond de tekst "De vreze des Heren is het begin van wijsheid".

Ik ken nog namen van de toenmalige leerkrachten: juffr. G.Hoekstra en juffr. Oostenbrink; de meesters Blaak (hij was scriba in de Geref. Kerk en maakte jarenlang in een prachtig handschrift de verslagen van de kerkenraadsvergaderingen); P. van Dalfsen; Kroeze; Miedema; Schaapman, Smit en Rijnder de Vos, 1907-1967, gehuwd met Lolkje de Boer, 1896-1992. Meester De Vos viel eens in onze klas in. Hij kon prachtig vertellen. Hij vertelde ons op indruk makende wijze over het leven en de dood van de kerkvader Polycarpus, bisschop van Smyrna, het huidige Izmir in Turkije. Hij leefde van ± 69-156 na Chr. en kreeg onderricht van de apostel Johannes (Nieuwe Testament van de Bijbel). Vooral maakte indruk dat de Romeinen Polycarpus trachtten te verbranden, maar dat dit niet lukte. Polycarpus werd daarna onthoofd. We waren doodstille! Heel modern was dat er in de klas van meester Eikelboom les in telefoneren werd gegeven. In de klas stond een apparaat waarmee er verbinding was met een telefoniste in Zwolle. Na de dood van H. Eikelboom in 1942 werd R. de Vos hoofdmeester.

Onze eerste klas had 29 leerlingen en als leerkracht juffr. Oostenbrink. Zij huwde een arts en vertrok van school. Vrouwelijke leerkrachten kregen bij huwelijk ontslag! Ook weet ik nog de namen van enkele leerlingen uit mijn klas: Teunis Bieze (hij werd leraar); Winie Breman (hij woonde later in Emmeloord); Harm Brouwer (hij werd dierenarts); Berta van Dalfsen (zij was dochter van de bekende dirigent Van Dalfsen en zus van meester Piet van Dalfsen, zij huwde

Het Singel omstreeks 1930

Jan Tulp); Annie(?) Jalink, dochter van Jalink de kapper, wonend Achter de Wal (Handelskade); Jaap Koel; Klaas Laansma (zoon van het hoofd van de schippers-school "L.F. Duymaer van Twist" aan de Nieuwe Sluis;¹³); Jo Vinke (uit Groot Lageland); Gert Pol (Indruk maakte het feit dat zijn vader zendeling was in Ned. Oost-Indië; Gert woonde bij juffr. Hoekstra); Stoffel Voerman (Hij huwde Dinie van Veen; hij maakte ontelbare foto's van Zwartsluis en omgeving. Ik bezocht hem vaak als ik in Zwartsluis kwam).

Mijn vriendjes waren: Jan Ridderinkhof (later bekend zakenman in Zwartsluis, onderscheiden door de koningin in verband met de vele werkzaamheden verricht ten bate van de bevolking van Zwartsluis); Jacob en Mijndert Schipper (Zij woonden Achter de Wal, naast het gemeentehuis en verhuisden in 1938 naar Zwolle); Arnold Schra (zoon van slager Thijs Schra. Hij werd later hoofd administratie van een mattenbedrijf in Genemuiden. Ik bezocht hem meerdere keren toen hij in de Verlengde Sporlaan in Zwartsluis woonde. Zijn vrouw was familie van de verzetsman Johannes Post); Anton (Toni) van der Velde (Hij woonde in de Kerkstraat, werd postbeambte in Zwolle en woont nu in Vollenhove); Gerard Meppelink, zoon van architect T. Meppelink. Gerard sneuvelde als dienstplichtig soldaat in Ned. Oost-Indië.

De oprichting van de amateurvoetbalclub "Heracles" veroorzaakte heel wat deining in christelijke gezinnen. Verscheidene christelijke ouders vonden dat het niet paste om daarvan lid te zijn. Mijn vader werd gewaarschuwd dat zoon Leendert voetbalde. Mijn vader heeft hem van het veld gehaald tijdens een wedstrijd. Vader wist niet dat oom Cornelis Tulp de contributie voor Leen betaalde! De club heeft bestaan tot 1946 en werd na fusie met ZSV DESZ genoemd. (Door eendracht sterk Zwartsluis)

Als gezin hebben wij de artsen de heren J.K.E. Dwarshuis, Van Muiswinkel en Schut gekend. De politieagenten waren: opperwachtmeester B. Goossen (geb. 1887 Zwolle, ov. 1964 Zwartsluis, hij woonde aan het begin van de Sportlaan; de agenten Beumer (het gezin woonde in het Van der Meulenstraat; Beumer werd overgeplaatst naar Vollenhove, is daar overleden en begraven) en assistentagent Siemen van der Sloot (het grote gezin woonde aan de Sportlaan).

31 januari 1938: Vanuit ons schoollokaal kon je de toren van de Herv. Kerk zien. We wachtten op de vlag die op de toren zou komen als de vorstelijke geboorte een feit zou zijn. Opeens zagen we de vlag en hoorden we het gebeier van de torenklokken. Er was een prinses geboren die de naam Beatrix kreeg, dochter van prinses Juliana en prins Bernhard. De schoolkinderen in Zwartsluis haastten zich naar de woning van de burgemeester. Die woonde aan de

Nieuwe Sluis. De kinderen brachten een aubade, onder leiding van meester E. Jongstra, hoofd van de Hervormde School aan Het Singel, aan burgemeester D. de KONING. (Een zoon van hem werd de later zeer bekende minister Jan de KONING, ¹⁴). Die dag was Zwartsluis in feeststemming. Het muziekcorps "Voorwaarts" marcheerde door geheel Zwartsluis.

In de jaren 1938 en 1939 werd het spannend in Europa. Er waren gebeurtenissen, vooral in Duitsland, die op oorlog aangingen. Op school en in de huisgezinnen werd o.a. over Adolf Hitler gesproken. Zijn vaak schreeuwerige stem zal ik niet vergeten. Hij had een boek geschreven waarin hij zijn mening o.a. over de Joden aangaf. Dat boek had de titel "Mein Kampf" (= Mijn strijd). Het voor-spelde niet veel goeds! Op 26 augustus 1939 werd aan onze koningin Wilhelmina (1880-1962; ¹⁵) door de Duitse gezant een stuk voorgelezen waarin Hitler verklaarde dat hij de neutraliteit van Nederland zou eerbiedigen! Onze regering kondigde op 28 augustus 1939 de mobilisatie af.

Op 29 augustus begon het opkomen van meer dan 150.000 dienstplichtigen, de lichten 1924 tot en met 1938. Lichting 1939 was al aanwezig. De regering vorderde o.a. paarden, auto's, vrachtwagens, fietsen, gebouwen en scholen. De landmacht bereikte een sterkte van 280.000 manschappen. In Zwartsluis werden soldaten ondergebracht, o.a. in het Nutsgebouw. Mijn vader leverde de houten britsen voor het slaapgedeelte. Een sergeant kwam bij de familie Loos, schilder, in de Kerkstraat terecht. Deze man heb ik later, ±1960, in Rotterdam ontmoet. Wij waren beiden examinerend Nederlands en Duits. Ik herkende hem direct ondanks ons verschil in leeftijd. Ik vroeg hem naar soldaat Sjors. Hij vertelde me dat die soldaat, afkomstig uit Suriname, de eerste soldaat was die op de Hasselsterdijk sneuvelde. Wij kinderen waren bang voor Sjors. Hij plaagde ons vaak met zijn bajonet op het geweer. Op de Havendijk was een mitrailleur in stelling gebracht. Een kleine kelder voor munitie werd daarbij gebouwd. Bij de bruggen werden versperringen op de weg aangebracht. Meester Schaapman (hij woonde Achter de Wal, zijn vader was slager) moest ook opkomen.

Wij, leerlingen, begeleidden hem tot aan de bus die hem naar het station in Zwolle bracht. Op 10 mei 1940 werd ons land overvallen door de Duitsers. Ook de genoemde Van Heerde werd in 1939 opgeroepen voor de militaire dienst. Als sergeant van het Bataljon II-19 R.I. maakte hij de strijd op de Grebbeberg mee. Op dinsdag 7 mei 1940 bezette het leger daar de stellingen. Op vrijdag 10 mei brak de oorlog uit. Over de vier dagen harde strijd op de Grebbeberg, over de weken in gevangenschap in Duitsland en over de terugkeer in ons land, heeft hij het boek "Tusschen vuur en ijzer" geschreven. Later zijn verscheidene bundels over Garriet Jan en Annegien uitgegeven.

Ik heb voor me de "Garriet Jan Omnibus" liggen, uitgegeven in 1982. Al de verhalen zijn in een dialect geschreven dat door de inwoners van Zwartsluis, van Vollenhove en van Wanneperveen herkend werd. In het voorwoord schrijft de uitgever (Boom-Pers, Meppel 1982): "De verhalen spreken van een levenssfeer die verleden tijd is. De eenvoud van het vooroorlogse platteland, de kleine leefwereld en de verbondenheid met de natuur vormen de achtergrond waartegen Havanha zijn personages laat optreden".

Het leven in een stad is heel anders dan in een dorp. Het gezin Tulp behoorde in Zwartsluis tot de Gereformeerde Kerk aan Het Singel. Als een lid van de kerk verhuisde, werd een schrijven (attestatie) afgegeven dat men aan de kerkenraad in de nieuwe woonplaats moest overhandigen. Zo'n attestatie vermeldde gegevens over het gezin. o.a. doop- en geboorte datum, trouwdatum, datum belijdenis. Mijn vader vroeg geen attestatie aan! Hij zat met een zaak verlegen!

Op 30-01-1936 overleed ds. Arie Brouwer. Hij had de Gereformeerde Kerk gediend vanaf 14-08-1910. In zijn plaats kwam op 22-08-1937 kandidaat ds. Andries Zwaan. Hij ging in de Kerkstraat wonen, op de hoek van Het Singel. Hij gaf opdracht aan twee leden van zijn kerk om zijn huis in te richten. In grote lijnen gaf hij aan wat er moest gebeuren. De heren De Jong (Gereformeerd ouderling en manufacturier) en Tulp (kerklid en meubelmaker) moesten zelf maar uitmaken wie wat leverde. Toen alles was geleverd en ingericht bleek dat De Jong die spullen had geleverd waarop een behoorlijk grote winst zat. Tulp moest met het mindere genoegen nemen. Dat deed vader Tulp niet! Heel veel brieven heeft hij naar de kerkenraad geschreven. Hij eiste genoegdoening. Ds. Zwaan had geen duidelijke opdracht gegeven over de levering. De Jong wilde niks van zijn behaalde winst afstaan die veel groter was dan die van Tulp. In kerkelijk Zwartsluis gaf deze kwestie grote beroering! Het gevecht in woorden moest zelfs op een Classisvergadering van de kerk in Zwolle behandeld worden. Daar deed men, bij gebrek aan getuigen, geen uitspraak voor één der partijen. Men moest elkaar de broederhand geven. De Jong wilde dat wel, mijn vader niet! Toen het gezin Tulp naar Dordrecht verhuisde, was de kwestie nog niet van de baan. Zelfs in Dordrecht werd de kerkenraad aldaar met de kwestie belast. Hij deed het voorstel: geef elkaar de broederhand. Ook nu weer weigerde vader Tulp! Toen De Jong stierf heeft mijn vader gehuild. Hij kon zich niet voorstellen dat De Jong in vrede zou zijn gestorven! De Hervormde dominee J.A. Raabe (Johan Adam) was een door velen gerespecteerde man. Hij was vriendelijk, opgeruimd en vredelievend. Hij diende in de kerk van 05-06-1932 tot 31-12-1951. Hij preekte in gewone taal. In de kersttijd was er in gebouw "Gemeentebelang" een kerstdienst, geleid door ds. Raabe. Er was een grote kerstboom met veel kaarsjes. Emmers water stonden altijd klaar.

Ons gezin in Dordt is jarenlang geabonneerd gebleven op "De Sluziger", uitgegeven door de fa. Boom in Meppel. Zo bleven we op de hoogte van wat er in Zwartsluis gebeurde en hoe het ging met Garriet Jan en Annegien. Ook nu ik op leeftijd ben, is het verleden glashelder in mij. Ons dialect hebben we thuis in Dordt nog minstens vijftieng jaar gesproken. Jaren geleden heb ik het dialect van Zwartsluis weergegeven in een grammatica, in een spellingwoordenboek en in losse verhalen. Het Bestuur van de Historische Vereniging te Zwartsluis heeft mij daarvoor als waardering een Oorkonde gegeven, ontworpen door een zoon van de heer R. D. Leenman, oud-directeur van de chr. mulo/school. Ik ben leraar geweest op een mulo/mavo en directeur van een Middenstandsavondschool, gesubsidieerd door Economische Zaken. Mijn grootste hobby was en is GESCHIEDENIS. Ik was daarvoor bevoegd maar heb daarin nooit lesgegeven. Op kerkelijk gebied ben ik o.a. ouderling, catechiseermeester en hulpverlener voor mensen in geestelijke nood geweest. Ik was lid van het eerste bestuur van stichting "DE HOOP", een christelijk opvangcentrum voor verslaafden te Dordrecht, opgericht in 1975.

Ons gezin bezocht later vaak de familie Tulp in Zwartsluis. Een oom van mij was Cornelis Tulp, 1908-1976, gehuwd met Hermanna Soek, 1908-2003. Een zuster van hem was Aagje Tulp, 1905-1988, gehuwd met Berend Mulder, 1884-1964. Tante Aagje was in Zwartsluis zeer bekend. Ze werd vaak gevraagd op bruiloften en andere feesten om de mensen aan het lachen te krijgen. Zij was een uitstekende moppenverteller en voordrager. Berend Mulder was mandenmaker. Aagje en Berend waren heel muzikaal. Zoon Gerrit Jan Mulder, geb. 16-10-1936 te Zwartsluis, speelde op elfjarige leeftijd al als organist in de Doopsgezinde Kerk in het Buitenkwartier. Hij werd later organist in de Gereformeerde Kerk in Zwartsluis en in Vollenhove. Na verhuizing met zijn vrouw Gré Breimer (1928-2012) naar Dedemsvaart werd hij daar kerkorganist in vaste dienst in de Hervormde Kerk en leraar Orgel en Piano aan de Muziekschool te Dedemsvaart en Hardenberg.

De familie Tulp kwam oorspronkelijk uit Friesland (Twijzel). Metske Thomas Tulp, geb. 1729 in Twijzel, vestigde zich in 1769 in Zwartsluis. Hij overleed te Zwartsluis in 1776. Er zijn nu nog nazaten met de naam TULP in Zwartsluis, Amersfoort, Anna Paulowna (Noord-Holland), Apeldoorn, Dordrecht, Delft, Emmeloord, Gorcum, Heemskerk, Meppel en Steenwijk. Ik heb een "Kwartierstaat Albert Tulp" gemaakt die ook door anderen is overgenomen zonder bronvermelding.

Zwartsluis was en is een prachtig dorp!

Dordrecht, A. Tulp

¹ *Vader Hendrik Tulp (1894-1974) was een zoon van Leendert Tulp (1866-1940), gehuwd met Antje Groen (1866-1949). Opoe Antje was afkomstig uit Giethoorn. De kledij van Giethoorn heeft ze tot haar dood gedragen. Haar ouders waren Doopsgezind. Opoe is Doopsgezind gebleven. Opa was Nederlands Hervormd. De kinderen gingen met hun vader mee naar de Hervormde Kerk in de Kerkstraat. Ik kan me nog herinneren dat in 1934 deze kerk werd gerestaureerd. Een plaquette bij de ingangseur herinnert daaraan nog. Het echtpaar Tulp-Groen woonde in de Schoolstraat, recht tegenover de Openbare School. Bij het huis stond een gebouw (Nutsgebouw) waarin allerlei activiteiten plaatsvonden: trouwfeesten, filmvertoningen, kerkdiensten en gymnastiek oefeningen. Op een dag kreeg opa Tulp een schrijven van de gemeente Zwartsluis om een raampje aan de achterkant van het huis dicht te maken zodat men geen zicht meer zou hebben op de ruimte waarin de gymnastiek oefeningen plaats hadden. Opa schreef terug dat zijn woning er al eerder stond dan het Nutsgebouw en dat hij niets aan de woning zou veranderen. Er gebeurde verder niks!*

² *Moeder Hendrikje Scheer (1897-1996) was een dochter van Albert Scheer uit Stad Vollenhove, gehuwd met Maria Vis. Hendrikje werd hulp op een Bewaarschool in Venlo. Velen uit Stad Vollenhove keken wel een beetje neer op mensen uit Ambt Vollenhove en uit andere kleine plaatsen. Haar vader gaf pas toestemming voor een huwelijk als de Hervormde Hendrik eerst Gereformeerd zou worden. Hendrik gaf toe! Op 19-08-1922 werd het huwelijk te Venlo voltrokken. Albert Scheer was voorman in een stroopfabriek van baron Marxvelt. Ook deed Scheer dienst als livreeknacht als koningin Wilhelmina met de jonge Juliana kwam logeren op het kasteel in de Oldenhof. Dit was tussen Vollenhove en de Krieger gelegen. Mijn moeder nam de jonge Jo Visscher aan als hulp in de huishouding. Op den duur werden ze vriendinnen. Jo woonde eerst bij haar ouders in een steegje in het Buitenkwartier in de buurt van juwelier Kinkhorst. Na haar trouwen met Jurrie Bosman uit de Kerkstraat ging het echtpaar op de Veldweg wonen, in het laatste huis rechts. De familie Tulp in Dordrecht heeft jarenlang contact onderhouden met Jo en haar man Jurrie.*

³ *Broer Leendert (1923-2002) is leerling geweest op de Muloschool in het Lageland. Het hoofd was de heer De Groot. Leen heeft tijdens de oorlogsjaren in de zaak van mijn vader gewerkt. Hij was medeverspreider van het illegale blad "Het Nieuws" in Dordrecht en vervoerde wapens voor de illegaliteit. Na de oorlog ging hij bij de belastingdienst in Dordrecht werken. Later is Leendert hoofdcommies geworden. Hij woonde toen in Heemskerk.*

⁴ *Mijn zus Marie (1925) heeft in de zaak gewerkt voor het schoonhouden. Zij is later gehuwd met Jan Verhagen, leraar Nederlands en conrector op de Chr. hbs in Gorinchem. Tijdens de oorlogsjaren was hij redacteur van het ondergrondse blad "Het Nieuws" in Dordrecht. Marie heeft al jarenlang briefcontact met haar vriendin Marie Vinke (Buismanlaan).*

⁵ *Broer Thijs (1930-2012) heeft vanaf zijn twaalfde jaar in de zaak van vader Tulp gewerkt en heeft later de zaak van hem overgenomen. Thijs is ongehuwd gebleven en heeft na de dood van mijn vader in 1974 onze moeder verzorgd tot haar dood in 1996! Zij werd bijna 99 jaar oud en is in Vollenhove in het graf van haar vader, Albert Scheer, begraven.*

⁶ *De Kolk is vermoedelijk in 1775 ontstaan en is door de vloed in 1825 groter geworden. De aan zee gelegen streken van Overijssel werden in de nacht van 4 op 5 februari 1825 door*

een watersnoodramp getroffen. Grote delen van Overijssel tot in Dalfsen, Heino en Wijhe toe kwamen onder water te staan. Op 4 februari werd op het eiland Schokland een waterstand gemeten, die ruim drie meter boven de normale gebruikelijke waterstand lag. s' Morgens tussen 6 en 7 uur was de eerste dijkdoorbraak: de Bentsdijk even ten zuiden van Vollenhove. Omstreeks 10 uur braken de dijken bij Zwartsluis, één tussen de schans en het buitenkwartier en een tweede aan het westelijke einde, waardoor het water met grote kracht binnestroomde. De kerk en een school ontruimde men voor het bergen van vee. Er braken nog meer dijken door, zodat grote delen blank kwamen te staan. In de loop van 5 februari begon het water te zakken, maar groot was de schade. In Zwartsluis waren elf mensen verdrongen, alsmede ruim een kwart van alle runderen ruim 270 stuks, 11 paarden en 5 schapen. In totaal waren 45 huizen weggespoeld, 30 woningen onbewoonbaar geworden en 160 ernstig tot zeer ernstig beschadigd. 300 mensen waren dakloos geworden en dat op een bevolking van ruim 2500. Ook de schade aan bedrijven was groot evenals aan kalkovens en timmerwerken. Het schadebedrag bedroeg ruim 100.000 gulden, een voor die tijd ongekend hoog bedrag!

⁷ De heer **Roelof Buisman**, geb. 25-10-1877 te Zwartsluis, nam in 1897 het bedrijf op de Zomerdijk van zijn grootvader Herman Buisman over. Tot ver in de omtrek kon men vaak de zoete lucht ruiken die uit de fabriek kwam. Veel huisvrouwen kochten het blauwe busje, waarin een mengsel zat van gebrande, gekaramelliseerde glucose en melasse. Een kleine hoeveelheid daarvan werd door de huisvrouwen bij het zetten van koffie aan de koffie toegevoegd voor smaakverbetering. Vanaf 1916 exporteerde men naar Italië, Duitsland, België en Luxemburg en al spoedig daarna naar landen over de hele wereld. In 1951 kreeg men van koningin Juliana het predicaat "Koninklijk".

⁸ Als de helling in de wintertijd glad was had de jeugd veel plezier met het sleetrijden vanaf de helling. Er was grote vreugde als men met een daverende klap tegen de baanderdeuren van de werkplaats van Tulp kwam. Mijn vader maakte zich daarover vaak heel boos. Dit vergrootte de pret van de jeugd. De helling stond jarenlang bekend als "t eugien van Tulp".

⁹ In tijden van droogte was er gebrek aan water. Vroeg in de morgen ging mijn vader dan emmers met water halen bij de familie De Graaf die bovenaan de helling woonde naast de garage van hotel Roskam. Zij waren wel op de gemeentelijke waterleiding aangesloten. Joost de Graaf, geb. 31-12-1885, overl. 27-09-1970, huwde op 05-12-1907 met Geertje Mulder, geb. 18-08-1885. Zij was d.v. Gerrit Jan Mulder (1853-1940) en van Aaltje Schoonewelle (1855-1924). Kinderen van Joost en van Geertje, o.a. Aaltje, Jan en Barend (1923-2013). Aaltje, geb. 1913, huwde 10-04-1931 (18 jaar oud) met Dirk van Eerde, geb. 1905 in Ambt Vollenhove, 26 jaar oud, z.v. Peter van Eerde en van Hendrikje Winters.

¹⁰ **Ds. Pieter de Feyter** was predikant van de Gereformeerde kerk. Hij had achter zijn huis aan Het Singel een tuin waarin lekkere appels groeiden. Toen de lieve jeugd eens de tuin hadden geplunderd, preekte de dominee op de zondag daarna over "Gij zult niet stelen!". Hij had een zacht karakter wat van pas kwam bij de huisbezoeken aan de leden van de kerk. In zijn tijd gebeurde het vaak dat mensen demonstratief het kerkgebouw verlieten als er een lied werd opgegeven dat niet tot de 150 goedgekeurde psalmen behoorde. Een enkele keer bezocht de dominee het gezin Tulp in Dordrecht. Toen de dominee in 1949 een beroep kreeg naar

Nieuw-Lekkerland, gelegen in de Alblasserwaard, vroeg hij ook mijn vader om raad. Die adviseerde hem het beroep aan te nemen. "Een dominee moet niet te lang in een gemeente staan", zei hij. In de jaren dertig hebben wij meegemaakt de predikanten ds. Arie Brouwer (intrede 14-08-1910 tot zijn overlijden op 30-01-1936), ds. Pieter de Feyter (intrede 06-11-1927 tot 20-02-1949) en de kandidaat ds. Andries Zwaan (intrede 22-08-1937, vertrek 19-05-1946 naar Breukelen).

¹¹ Veel mensen hebben, staande bovenaan 't eugien van Tulp, prachtige foto's kunnen maken van de **Gereformeerde Kerk aan Het Singel**. Deze kerk dateert van 24-12-1893. In deze kerk kwamen samen de volgelingen van Abraham Kuyper, de man die de leider was van de Doleantie. Dit was een groep die in 1886 uit de Nederlandsch Hervormde Kerk was getreden om leerverschillen. De Ned. Hervormde Kerk verloor landelijk ongeveer 300.000 leden. In 1892 verenigden zich veel mensen van de Afscheiding van 1834 (een vroegere afscheidingsgroep van de Ned. Herv. Kerk) met de mensen van de Doleantie. De nieuwe naam werd De Gereformeerde Kerken in Nederland. Zo ook in Zwartsluis (27 januari 1887).

¹² Het hoofd van de Bewaarschool was **juffrouw Wijtzes**. Zij was heel streng. Ik ben eens door het ijs gezakt. Van schrik kon ik een dag niet praten. Burgemeester De Koning kwam 's avonds horen hoe de jongeling het maakte. De volgende morgen zei juffr. Wijtzes: "Zo, ondeugend jongetje. Je wist toch wel dat je nog niet op het ijs mocht gaan." Voor straf heb ik de hele morgen in een hoek gestaan in de klas van de jongsten. Ik heb nog een foto van de laatste klas. Ik herken o.a. Winie Breman, Jacob Prins, Bertha Sierink.

¹³ **Lodewijk F. Duymaer** van Twist (1865-1961) was eerst beroepsmilitair, daarna politicus. Opmerkelijk is dat hij 45 jaar lid van de Tweede Kamer is geweest voor de Anti-revolutionaire partij. Hij werd bekend als specialist voor militaire zaken. Hij had ook oog voor de belangen van schippers en vissers. Hij was bestuurslid van de "Vereeniging voor onderwijs aan schipperskinderen". Nationale bekendheid kreeg hij door voorzitter te worden van de Nationale Landstorm. De taak hiervan was het in standhouden van de BVL: Bijzondere Vrijwillige Landstorm. Deze bestond uit gewapende organisatie om op te treden bij binnenlandse onlusten. Ook in Zwartsluis was een afdeling. De school in Zwartsluis werd eind 1957 gesloten.

¹⁴ **Jan de Koning** (geb. 31-08-1926 te Zwartsluis, overl. 08-10-1994 te Leiden). Hij huwde 12-12-1956 M.G. Rellum (een Surinaamse). Zij kregen twee zonen. Drs. De Koning werd lid Tweede Kamer; lid Eerste Kamer; minister; lid Europarlement). Kernachtige uitspraken van hem waren: "Als het niet kan zoals het moet, moet het maar zoals het kan!" "Om ruzie te maken, zijn er twee nodig en daar hoor ik niet bij!"

¹⁵ **Koningin Wilhelmina** (1880-1962) was een dochter van koning Willem III (1807-1890) en van koningin Emma van Waldeck-Pyrmont (1858-1934). Wilhelmina huwde 07-02-1901 Hendrik van Mecklenburg-Schwerin (1876-1934). Hun dochter was Juliana (1909-2004). Zij huwde 7 januari 1937 met prins Bernhard van Lippe Biesterfeld (1911-2004). Juliana was koningin van 04-09-1948 tot en met 30-04-1980. Zij kregen de kinderen: Beatrix, geb. 31-01-1938 (koningin van 30-04-1980 tot en met 30-04-2013); Irene, geb. 05-08-1939; Margriet, geb. 19-01-1943; Christina, geb. 18-02-1947. Beatrix werd koningin in 1980 en vanaf 30-04-2013 opgevolgd door haar zoon Willem Alexander, geb. in 1967, in 2002 gehuwd met Maxima Zorreguieta.

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis**. Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

Bestuur van de vereniging: Martin Schuite, *voorzitter a.i.*
Geke Francoise-Corporaal, *secretaris*
Martin Schuite, *penningmeester en ledenadministratie*
Thijs Oosterhof, *archiefbeheer*
Janny Roozeboom-Bakker
Jan Schraa

Ereleden: Z. Dekker-Schurink
J. Ridderinkhof

Correspondentieadres: Historische Vereniging Zwartsluis
Handelskade 25
8064 DV Zwartsluis

Email: info@historiezwartsluis.nl

Website: www.historiezwartsluis.nl

Contributie: € 15,- per jaar
€ 17,50 per jaar voor buitenleden

Bankrekening: IBAN: NL91 SNSB 0940 9022 06
BIC: SNSBNL2A SNS BANK NV
T.n.v. Penningmeester HV Zwartsluis
Tel. nr. Penningmeester 038 3866228

De penningmeester verzoekt u bij het overmaken van de contributie ook uw adresgegevens te vermelden.

Verantwoordelijkheid Kroniek

Aan de artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed. Door de redactie wordt geen enkele aansprakelijkheid aanvaard omtrent onjuistheden en/of fouten in door derden aangeleverde artikelen. Zij behoudt zich het recht voor artikelen zonder opgave van redenen in te korten of tekstuele wijzigingen aan te brengen.

Het overnemen van welk deel ook van de inhoud van de Kroniek of van foto's is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

